

Мелина Пота Кољевић

ДЕСЕТ НЕСНИМЉЕНИХ ФОТОГРАФИЈА

ПРВА ФОТОГРАФИЈА. Освајање Месеца

Вече, зима, Врњачка Бања завијена и обојена снегом, оним какав је постојао шездесетих и седамдесетих година прошлог века, прхак и неоптив. Ја имам санке старинске, не сећам се више од каквог дрвета, чврсте, стабилне, широке. Када сам била сасвим мала имале су оградницу коју је тата касније скинуо. Сада имају предност, на њима може да се санка троје деце, или мама са мнош, као тих вечери, оне зиме, после спуштања Апола на Месец.

Али прича о санкању у Бањи, под Месецом и звездама, почиње нешто раније, у тренутку док на црно-белом телевизору пратим шуштаву и снежну слику искрцавања Армстронга, Олдрина и оног трећег чије се имена не сећам. Ја сам први разред основне школе и занима ме цео тај фантастични свет изван Земље. Ретки чланци у Политикином Забавнику, а сада та чудесна слика и смирили глас једног човека за кога сазнајем од маме и тате да се зове Миливој Југин и да све зна о космосу и звездама. Та слика астронаута који скакуће по Месецу, заробљава ме заувек. Мислим да је то први доживљај слободе који имам и неког нејасног осећања да је читав живот испред мене, читав један огромни живот препун невиђених пустиловина.

Те зиме после тог чувеног корака по Месецу, ја се осећам као да сам га ја направила, не, сви се осећамо као да смо га сви направили захваљујући насмејаном Армстронговом лицу и сигурном, поузданом гласу инжењера Миливоја Југина. Те зиме мама ме води на санкање изнад великог бањског парка, дуж улице потпуно пуне а вијугаве, која се од Бањске болнице спушта до парка испред Бањског купатила.

Има још деце, саме, или са мајкама, са браћом, другарима. Спуштање траје дуго, засипају ме мрвице снега, уживам у брзини, уживам у томе што заједно с мамом вичем „чувај, иде Аполо!” Мени се чини, док се спуштамо, да смо нас две јако храбре и јако срећне. Док се спуштамо изгледа да нам се читаво звездано небо приближава и хоће да се споји с нама. И кад оду остала деца, кад *сва* деца оду, ја молим маму да ми останемо, у потпуној тишини која остаје иза дечје граје и да се спуштамо, опет, и опет. А њу не треба много молити, видим да и она силно ужива и тако остајемо саме да се санкамо. Њој није тешко да поново и поново извлачи санке уз дугу улицу, ја јој као помажем, а заправо много причам и врлудам и само одмажем, али њој то не смета. Нема ветра, али кад се спуштамо ваздух испуњен ситним мрвама снега освежавајуће струји и брише око нас и сваки пут се чини да смо све брже и брже. Цео свет, цео живот лежи у том звезданом небу испред нас и оно изгледа тако близу и тако лако да се досегне.

ДРУГА ФОТОГРАФИЈА. Том и Џери

Мамино, татино и моје море је била сваког лета Цриквеница. Станујемо у пансиону чешке породице Скомержа. Мама и тата пију свако јутро кафу са Милушком, власницом пансиона, њеном децом Јармилом и Робертом и Милушкином баком и мамом. Сви заједно чинимо отприлике пет генерација. Мени прија то породично окупљање, али толико успорава. Из правца плаже се већ чују море и граја, зашто чекамо да заронимо у море? На путу према плажи тата ми сасвим извесно купује нови стрип о Тому и Џерију у локалној трафици. За петнаест дана ишчитавам све старе, заостале бројеве стрипа који су за мене нови. Продавац је срећан што има коме да их утопи, а ја сам само незадовољна што не могу да добијем више од једног стрипа на дан. Тај један стрип на дан треба да ми каже, поново, и поново, да у животу не треба журити, да ће све – море и играње и Том и Џери бити заувек ту. Мало од стрипа стигнем да прочитам на плажи. Тамо чека ритуал – мазање копертоном, па сунчање, па одлазак у хлад, пре воде, па туширање „да бисмо се припремили за температуру мора”. Тата који ме упорно учи да пливам и ја која упорно не скидам мишиће. Грожђе после купања, грожђе којем мама стрпљиво гули опну, зрно по зрно. А затим стрпљиво са мном гради сваки дан изнова кућу од камења, на плажи. Тата који игра са мном бадмингтон и не умара се од трчкања за лоптицом. Све изгледа као да ће се заувек понављати, да не треба бринути, да ће све то лепо, узбудљиво, шарено, шаљиво, брижно, нежно, заувек бити ту, сваке године.

Свако поподне читам стрип од корице до корице док мама и тата спавају. Кад прочитам Тома и Џерија, посматрам родитеље док су у дубоком сну. Иза њих са балкона допире сунце и поново граја са плаже. Њих двоје изгледају смирено и опуштено. Ја осећам подрхтавање од нервозе у стомаку због близине мора, али и неку ушушканост и топло осећање сигурности јер знам да ће ме Том и Џери поново насмејати, иако сам их већ три пута прочитала и знам да ћемо ипак на време сићи на плажу. Иза хлада и сигурности собе чека узбудљиво море. Не знам шта ме од те две ствари више привлачи. Прелиставам изнова стрип који ми успешно одвлачи пажњу од мог нестрпљења. Тада, док чекам да се заврши поподневни одмор, док гледам маму и тату како дубоко а лако спавају, мислим да се и живот понавља, сигурно. Али данас знам да је то случај само са стрипом. И жао ми је због мог нестрпљења, због мора.

ТРЕЋА ФОТОГРАФИЈА. Чудесни светови Дизнија и генерала

Данас ме сећање вара и чини ми се да сам волела школу, од почетка, одувек. Довољно је да се присетим својих болести за време основне школе па да схватим да је нисам волела. Сваки час сам болесна, на крају године имам увек убедљиво навећи број оправданих часова. Убеђују ме да је то због тога што сам осетљиве конституције. Превише осетљиве, кажу. Данас мислим да сам се несвесно намерно разбољевала да бих код куће, заваљена на јастуке, испод топлог јоргана читала до бесвести две књиге *Чудесних светова Волта Дизнија* и две књиге *Мале енциклопедије животињског царства*. Читала сам и друге ствари, али ове књиге мама обавезно доноси и ставља на јорган, који је затрпан књигама, али мени то ништа не смета. Осећам се слободно, богато и моћно. Све док од читања не почне да ме боли глава и док не добијем температуру. Тада морам да их оставим, мама долази и склања их, а ја са жаљењем гледам како нестају са јоргана. Онда долази тата и црта ми „генерала из једног потеза оловке”. Црта гомиле тих „генерала”, обичном оловком, али ниједан не остаје сачуван. Тата ћути и црта, а ја покушавам да откријем како му полази за руком да га направи из једног потеза. Никако ми не успева, тата црта брзо, а мислим да хоће и да сачува мало тајне. Остају ми књиге Волта Дизнија и *Енциклопедије животињског царства* али ниједан тај „генерал”. Остаје ми само слика мог јоргана прекривеног књигама и цртежима „генерала”.

ЧЕТВРТА ФОТОГРАФИЈА. Олимпијске игре

Имам не знам колико година, не знам да ли сам већ у основној школи или још нисам. Занимљиво ми је да не могу да се сетим кад сам то научила да возим бицикл, али се сећам улице у којој се одиграва обука. Улица се зове Олимпијска – право име за обуку једног будућег бициклисте и – води према Рају старом кампинг насељу које је напуштено већ у доба мог детињства. Пењем се на бицикл који тата држи, okreћем педале, остала деца гледају, тата ипак не испушта моју гуверналу, кривудам, готова сам да паднем, тата трчи поред мене, виче ми: „Држи се, држи се!”, али нема храбрости да пусти гуверналу, те се моја вожња по хиљадити пут завршава у јарку. „Рај” изгледа недостижан. Окупљена деца се смеју, али мени то, зачудо, не смета. Вежбамо сваки дан поподне, после татиног посла, после касног ручка. Тата је упоран у томе да ме охрабри да се пустим, али док он виче „Држи се!”, ја вичем „Не пуштај ме!”. И акција се понавља као филм који се стално враћа на почетак. И једном се дешава и тај тренутак – ја тати само склањам руке са гувернале, отискујем се и возим. Чујем га како виче за мнош, поново – „Држи се!”, али га све слабије чујем, возим, возим свој нови бицикл врло поносно Олимпијском улицом. И тако се отискујем, пролази тренутак у коме је неко (тата) морао да трчи поред мене и ја постајем одједном важна. Касније, неколико година касније, исто возим бицикл, исто ми прија ветар који чујем у ушима, мој пас, Флоки, далматинац, трчи као некад тата поред мене а ја пролазим Олимпијску улицу, пролазим Рај, возим далеко, Флоки ме прати, долазим скоро до излаза из Бање и тек ту застајем, okreћем, возим натраг, као победник. Први пут сам савладала велику туру и вратила се. Треба ми тај тренутак, који није усликан, док тата трчи поред мене и охрабри ме, треба ми и тренутак у коме се пуштам и стално одлазим и стално се враћам.

ПЕТА ФОТОГРАФИЈА: Аутобус у пет

Прва сам година на Филолошком факултету у Београду, студирам светску књижевност, неуморно идем по позориштима, по биоскопима. Сад се чудим том неумору, тој глади... Откривам неке нове људе, истражујем свет коме осећам да припадам, годи ми што се коначно „проналазим” међу људима који би могли да читају и читају и читају, и да их то чини слободним и удаљеним од свега што је глупо, ружно и недостојно те слободе. Све у том тренутку, у тим годинама изгледа тако.

Ипак, сваки други викенд путујем код родитеља, у Бању, аутобусом који у пет креће из Београда и у осам стиже у Бању, викенди опет изгледају дуги на свом почетку, као што су били дуги и примамљиви када сам ишла у школу. Причам мојима о новим пријатељима, о предавањима, о Београду какав је сада за мене. Али викенди се и завршавају. Некад узимам повратну карту за Београд за недељни аутобус који креће у пет поподне и стиже у осам у Београд, некад се и враћам тим аутобусом, али одлазак из Бање, недељом у пет увек је тежак, а Београд у који се враћам у осам увече недељом није тако леп и весео као Београд који сам напустила у пет поподне у петак. Зато често мењам карту и остајем да преспavam још једну ноћ код куће, мењам карту за аутобус који креће у пет ујутру у понедељак и стиже у Београд у осам. Увек се радујем тој промени карте. Само треба устати по мраку, у Бањи која спава дебелим, дебелим сном и отићи на хладну станицу која је подједнако хладна ујутру у пет и лети и зими. Мама ми навија будилник који свира неку лепу мелодију која ће само мени заувек звучати безнадежно. Буди ме та мелодија и скоро истовремено са мелодијом појављује се мама на вратима собе, затим поред мог кревета. Седа на малу столицу, мени се не устаје, имам увек утисак да одлазим на јако дуги, дуги пут. Не треба ништа да кажем, све ми се то види у очима, постоји тај тренутак у коме нас две тихо причамо и она види да треба да буде јака и за мене, да треба да ме наговори да идем, као што осећа да мора да ми каже како могу и да останем, како треба да останем. Тај тренутак траје заправо добрих петнаест минута и понавља се сваког другог понедељка у месецу. Ја на крају увек одлазим, иако желим да је загрлим као да сам дете и да останем. Мама на крају увек остаје и увек је јака и за мене. Иако би можда хтела да пође заједно са мном, као да сам дете и као да ме прати у школу.

ШЕСТА ФОТОГРАФИЈА. Рађање

Ја сам у деветом месецу трудноће, радујем се беби, не знам да ли ће бити дечак или девојчица, говорим да ми је свеједно, иако осећам да је ипак девојчица. И девојчица долази на свет. Ката. Ја сам сама у соби са бебом, довозе је као векницу ујутру и одвозе увече. Сестре ме грде што је редовно узимам из дивног сјајног новог креветића за бебе и стављам поред себе на кревет. Боје се да ја не заспим. А ја на адреналину, не могу ни ноћу да спавам, иако одвозе све бебе у заједничку спаваоницу да би се мајке наспавале. Мени свако вече тешко пада али некако издржим до ујутру. Мени тај наш издвојени заједнички живот изгледа богомдан. Знам да ће нас, једном, кад изађемо из болнице,

окојжити блиски људи. Али ти први дани су само моје слике. Ништа се специјално не дешава, сваки дан је исти, гледам Катине мале шаке, покушавам да јој први пут у животу исечем нокте док спава да се не би гребла по лицу, пресвлагим је, дојим, купам на лавабоу у соби онако како ми је сетра показала. Држим је једном руком док је купам, али се не плашим, знам да је нећу испустити. Гледам је док спава, окрећем онако како нас уче да окрећемо бебу. Најмирније спава на стомаку. Долази и дан кад излазимо из породилишта. Службени фотограф прави прве службене фотке. А своје прве успомене причам одраслој девојци Кати од двадесет година, као филм. Успомене једноставне и велике.

СЕДМА ФОТОГРАФИЈА. Принц Филип код „Крчмаревиха” —————

Мала Ката обавезно део лета проводи у Врњачкој Бањи, код мојих родитеља. И шетња преподне и шетња поподне почиње и завршава на старинском дрвеном коњу на батерије који је главни реквизит старе фотографске радње „Крчмаревих”. Стоји испред радње која личи на времеплов, у кући старој више од једног века. Ја чувам ситнину, много ситнине за тог коња. У почетку су кованице од педесет пара, затим кованице од два динара. Ката на коњу замишља да је један од њених омиљених Дизнијевих јунака, принц Филип из *Успаване лепојлице*. Те приче се стално играмо. Како Ката каже – играмо се ликова. Прво следи гледање филма, затим утврђивање градива – нека врста позоришта у кући. Ката „открива” да је коњ испред фотографске радње „Крчмаревих” исти коњ кога јаше принц Филип у Успаваној лепотици. Док јаше на том коњу, видим да се препушта свом „снимању филма”. Понекад је неми филм, Ката само јаше и „замишља се”, а понекад је звучни, онда сам и ја ангажована да, стојећи поред ње играм све остале потребне ликове. Други родитељи ме врло често зачуђено гледају, мала деца долазе и пажљиво слушају. Долази и стари господин Крчмаревих. Понекад дискретно гледа наше „живо позориште”, понекад прозбори коју реч са мном, али увек је ту са џеповима пуним ситнине, кад мени понестане, да убаци у машину, да бели дрвени коњ настави да се послушно љуља и да Ката може несметано да се занесе у улози принца Филипа. Ми смо чудан трио али се на нас сви навикавају – и породица старог господина Крчмаревиха, и моји другари, и непознати туристи.

Једног дана пролазимо поред коња, ја са новчаником пуним ситнине, као и обично, али Ката први пут незаинтересовано гледа старинског дрвеног коња. Стари Крчмаревих је мало збуњен, али он

гласно изговара оно што ја мислим у том тренутку – Ката је порасла и прерасла принца Филипа. И тада се догађа нешто чудно. Њој је очигледно мало безвезе да јаше дрвеног коња испред фотографске радње, али јој је жао. Стоји испред њега дубоко замишљена. Затим ме одвлачи према летњем базару у дворишту старог летњег биоскопа. Тренутак одрастања се управо десио, иако га није ухватио ниједан фотоапарат, иако га хвата само моје сећање.

Старог Крчмаревића више нема, као што нема ни дрвеног коња испред фотографске радње, као што више нема ни фотографске радње. Ката се сећа свега, свог тог „играња ликова”, и принца Филипа, врло јасно. Једино што она не памти, а чега се ја сећам јесте тај тренутак, ухваћен само мојим сећањем, тренутак одрастања.

ОСМА ФОТОГРАФИЈА. Да је живот филм —————

Враћамо се нашим прастарим „кецом” са Катиног рођендана, две или три године пре поласка у школу. Ката је на задњем седишту окружена отвореним поклонима. Око ње су играчке и књиге али она стоји иза мог и Срђановог седишта и има занесен, потпуно блажен, али помало сетан поглед. Питамо је како јој се допало на рођендану на коме је била гомила деце и на коме она сама од силног узбуђења и радости није стигла ни да заиста погледа поклоне. Ката замишљено клима главом и потврђује да јој је било супер. Само каже да јој је жао што се рођендан завршио. Говоримо јој како изгледа да ни њој ни њеним другарима није било доста пет сати непрекидног журцања. А она каже да би волела да је живот као филм па да може да се премота, и да онда можемо поново да проживимо делове које волимо. Као што стално премоћавамо цртане и игране филмове које волимо и гледамо их изнова и изнова.

ДЕВЕТА ФОТОГРАФИЈА. Хотел „Пепа”, Дивчибаре —————

Ката је први разред основне школе, долази тренутак да се родитељи одлуче хоће ли уплатити зимовање за децу. Срђан, Катин тата, мисли да је то супер, ја сам у невиђеном страху од свега могућег и немогућег. Избегавам отворено изјашњавање и трудим се да Ката не примети мој страх. Избегавам и родитељске састанке али је учитељица с правом упорна. Ката је одушевљена идејом о зимовању без родитеља, то њој звучи егзотично а мени застрашујуће. Трудим се и успева ми да пред њом сакријем свој страх досадним „дробљњем” шта све треба или не

треба да ради. Учитељица нас саветује да за сваки дан спремимо коврат с новцем који ће она делити деци. Ја се одлучујем да у сваки коврат ставим још по једно заједничко писамце од тате и мене. Ту праксу настављам наредних неколико зимовања и рекреативних настава. Приближава се и дан поласка. Катина одушевљење мало сплашњава пошто постепено схвата да ће први пут ићи негде без нас па јој постаје мало фрка. Мобилни телефони нису још у масовној употреби код деце па се договарамо са учитељицом када ћемо је звати. Пошто види да има посла са мојим озбиљним страховима, неустрашива учитељица Весна инсистира да је зовемо кад год нам „пригусте”. На дан поласка на зимовање ја се држим, ако ми је веровати, одговорно и прибрано. Трудим се да се не распекмезим, јер се Ката већ разнежила. Палимо кола и возимо Кату до зборног места испред школе, до места одакле крећу аутобуси. Стојимо скоро читав сат док возачи пакују њихове ствари у гепек, а учитељице проверавају да ли су сви на броју и да ли су сви понели све што је неопходно. Смрзавамо се, ја више од страха него од зиме. Љубимо Кату и она улази у аутобус. Смешта свој нос до прозора, маше нам окружена другим дечјим главама. Док гледам како њена разнеженост и спремност да се распекмези полако прелази у чисту радост због заједничке авантуре, полако схватам све што је потребно. Тај њен незаборавно приљубљени нос уз прозор чини да овај тренутак одрастања постане оно што и треба да буде – весели тренутак. Аутобус полази на Дивчибаре, у хотел „Пепа”. Машемо и растемо.

ДЕСЕТА ФОТОГРАФИЈА. Јакоб, дечко с мора

Летујемо на Криту. Ката има четрнаест година. Хотел има савршену плажу, савршен базен и мало гостију. Углавном су Словаци, Аустријанци и ми. У току прве ране летње вечере примећујем породицу са дечаком сличног узраста као Ката. Чини ми се да и они примећују нас. Затим их виђамо и на доручку. Затим Ката одлази прва на плажу и затичемо је како замишљено и озбиљно гледа у море. Дечак из словачке породице такође замишљено и озбиљно гледа у море. Повремено баци поглед према Кати. Повремено она баци поглед према њему. Ми се трудимо да се не види да ми све то видимо. Ми се трудимо да се не види да је ово све за нас нешто тотално ново. Мене само све подсећа на оно озбиљно играње принца Филипа испред фотографске радње „Крчмаревих”. Подсећа, али и није исто. Затим, најпре Ката улази у море, нехајно, и плива на ивици плићака и дубоке воде. Убрзо у воду улази, нехајно, и мали Словак. Плива недалеко од Кате, нехајно. Срђан и ја их гледамо са обале

како се у пливању, нехајно приближавају једно другом, како застају и затим стоје у води причајући, ваљда на енглеском, два сата. Пролазе таласи поред њих, улазе у воду и излазе из воде други пливачи. Његови родитељи се труде да се види како они цео тај мизансцен двосатног стајања у води не примећују. Узимам фотоапарат али га брзо враћам и стидим се што уопште помишљам да упропаstim један тако редак тренутак – фотографијом. Не улазимо у воду, Срђан једва издржава јер му је вруће. Мени је вруће, али не желим да нарушим ову фотографију која траје равно два сата и због које схватам да смо закорачили у још једно Катино доба. Следећих дана сазнајемо да се дечак зове Јакоб, да живи у Братислави и да он и Ката углавном причају на лошем енглеском, покушавајући да убеди једно друго да обоје разумеју словачки и српски. Не правим никакве фотке, а највише сам поносна што ни ону прву, са стајањем у мору које траје два сата нисам направила. Почине неки нови живот.